

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ СУКУПНИМ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ УКРАЇНИ

Портна О.В., кандидат економічних наук, доцент
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

В умовах нестабільності та змінних фінансово-економічних відносин потребуються адекватні підходи до управління складними господарськими системами усіх рівнів від мікро- до макрорівня, у тому числі й сукупним фінансовим потенціалом країни. Всі рівні управління вимагають застосування відповідних підходів, адаптованих до запровадження у скрутних кризових умовах, що передбачає врахування взаємозалежності та взаємовпливу багатьох чинників та складових фінансово-економічних процесів.

У статті розкрито передумови запровадження антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України. Розглянуто кризовий фінансово-економічний стан України, вплив багатьох зовнішніх та внутрішніх чинників та складових. Запропоновано підходи до антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом країни із застосуванням надбань світового досвіду. Наведено сучасні виклики до управлінських технологій. Розглянуто світову практику систематизації факторів і складових, що здійснюють вплив на підвищення конкурентоспроможності економіки як чинника стабілізації функціонування національної економіки та її забезпечувальної фінансової складової. На цій основі окреслено та аргументовано фінансово-економічні змінні, які можуть використовуватися в якості аналітичних орієнтирів для ефективних управлінських рішень при розробці та запровадженні засад антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України.

Перспективою подальших досліджень є опрацювання практичних антикризових заходів стабілізації функціонування сукупного фінансового потенціалу України.

Ключові слова: антикризове управління, сукупний фінансовий потенціал країни.

Постановка проблеми. Сьогодні стали природними нестійкі стани в економіці, фінансах, політиці, суспільстві як різних країн зокрема, так і світової фінансово-економічної системи загалом. Зазначене, у свою чергу, взаємопов'язано провокує національні фінансово-економічні негаразди, що негативно позначається на сукупному фінансовому потенціалі країни та процесах, що його характеризують. В умовах нестабільності та змінних фінансово-економічних відносин потребуються адекватні підходи до управління складними господарськими системами усіх рівнів від мікро- до макрорівня, у тому числі й сукупним фінансовим потенціалом країни. Всі рівні управління вимагають застосування відповідних підходів, адаптованих до запровадження у скрутних кризових умовах, що передбачає врахування взаємозалежності та взаємовпливу багатьох чинників та складових фінансово-економічних процесів. Вирішення низки проблем функціонування національної економіки багато в чому залежить від ефективності управління сукупним фінансовим потенціалом країни, яке має базуватися на моніторингу багатьох чинників та складових, аналіз яких дає різнобічне уявлення про фінансово-економічний стан країни та його тенденції й перспективи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широкий спектр теоретико-практичних аспектів управління досліджувався як у розрізі регіонів, так і національного господарства, що представлено науковими здобутками низки українських фахівців, серед яких: В. Родченко, М. Кизим, Е. Лібанова, В. Третяк та багато ін. Проблема державного управління відводиться чільне місце в наукових працях багатьох зарубіжних учених, серед яких: Дж. М. Кейнс, У. Мітчел, А. Сміт, К. Фріман та ін. Чимало аспектів сукупного фінансового потенціалу країни опрацьовувалися В. Портною. Але поза увагою залишилися вагомі питання, що стосуються антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України у скрутних фінансово-економічних умовах.

Метою статті є розгляд підходів до антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України із застосуванням надбань світової практики, визначення факторів і складових, що здійснюють вплив на підвищення конкурентоспроможності економіки як чинника стабілізації функціонування національної економіки та її забезпечувальної фінансової складової, запровадження світової практики аналізу чинників та параметрів фінансово-економічних процесів країни як аналітичних орієнтирів для прийняття управлінських рішень при розробці засад антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України. Завдання статті: розкрити передумови запровадження антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України, навести сучасні виклики до управлінських технологій, розглянути світову практику систематизації факторів і складових, що здійснюють вплив на підвищення конкурентоспроможності економіки як чинника стабілізації функціонування національної економіки, та на цій основі окреслити фінансово-економічні

змінні, які можуть використовуватися в якості аналітичних орієнтирів для ефективних управлінських рішень при розробці та запровадженні засад антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України. Методологічною базою дослідження стали праці вітчизняних та закордонних фахівців в області державного управління, антикризового менеджменту, національної фінансово-економічної системи. Для досягнення мети у статті використано сукупність методів та прийомів: зіставлення та логічного узагальнення, аналізу і синтезу, системний підхід.

Основні результати дослідження. Умови стабілізації функціонування національної фінансово-економічної системи вимагають ефективного формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу країни як специфічної перед-ресурсної форми суспільного багатства, тобто стратегічного ресурсу національної економіки. Беручи до уваги думки В. Третяк та Т. Поколюдної [1, с. 151, 155-156] та застосовуючи їх наукові напрацювання у нашому дослідженні, можна зазначити що вибір і обґрунтування механізмів, що обумовлюють фінансово-економічну стабілізацію, опираються на зовнішні та внутрішні інтереси країни, пов'язані з реалізацією пріоритетів. Сучасна світова економіка поглиблює розрив у рівнях розвитку між найрозвиненішими й найбіднішими країнами, посилює відмінність соціально-економічного розвитку всередині основних груп країн.

Такі зовнішні процеси, як глобалізація, фінансіалізація, перетоки ресурсів тощо, та внутрішні, як політична, соціальна, фінансово-економічна нестабільність, витоки ресурсів тощо негативно впливають на функціонування національного господарства України, фінансово-економічний стан якої характеризується глибокою кризою, про що свідчить офіційна статистика.

Таблиця 1 – Індекси основних соціально-економічних показників України, у відсотках до попереднього року [2, с. 27]

Показники	2013	2014	2015
ВВП (у цінах попереднього року)	100,0	93,4	90,1
у розрахунку на одну особу	100,3	93,7	90,5
Реальний наявний дохід населення	106,1	88,5	77,8
Індекс споживчих цін (у відсотках грудень до грудня попереднього року)	100,5	124,9	143,4
Оборот роздрібної торгівлі	108,7	91,1	80,2
Середньомісячна заробітна плата реальна	108,2	93,5	79,8

Дані таблиці 1 доводять, що за аналізований період на фоні істотного зниження наведених індексів соціально-економічного стану України відбувається також значне зростання інфляції, що посилює кризове становище. Важливе значення для повноцінного функціонування як національної економіки загалом, так і її окремих суб'єктів зокрема має загальний стан відповідного фінансового забезпечення системи, що, у свою чергу, залежить від багатьох чинників та складових: стану фінансових ресурсів держави, фінансів населення, ресурсів підприємств та організацій, функціонування фінансового й страхового ринків тощо як складових сукупного фінансового потенціалу країни, ділової активності, інфляції, ліквідності тощо. Як зазначені чинники та складові, так і багато інших, потребуючи аналізу та оцінки, мають бути об'єктами регулювання та враховуватися при розробці засад антикризового управління на всіх рівнях.

Беручи до уваги наукові здобутки В. Родченка та Ю. Прус [3, с. 46] щодо теоретико-методичних засад розвитку регіонального економічного простору в умовах трансформаційних зрушень, слід наголосити, що поступова зміна векторів господарювання у зв'язку з входженням України до Європейського економічного простору, трансформація інструментів управління через формування глобального середовища, а також необхідність врахування історичного досвіду організації економічного простору обумовлюють доцільність пошуку нових підходів до оцінки розвитку України, який характеризується постійним ускладненням та поліфункціональністю.

Наведене додатково аргументує необхідність створення відповідного підґрунтя не тільки для аналізу та оцінки фінансового забезпечення економіки, сукупного фінансового потенціалу країни, а й для аналізу та оцінки засад комплексної фінансово-економічної, політичної та соціальної стабілізації як національної економічної системи загалом, так і у її складі всіх суб'єктів господарювання з урахуванням принципів та методів ефективного управління, у т. ч. його антикризової складової. Спираючись на наукові напрацювання Н. Єршової щодо розвитку підприємства в рамках антикризового менеджменту [4, с. 140], стосовно об'єкта нашого дослідження можна зазначити, що сучасна економічна дійсність змушує управлінців усіх рівнів приймати рішення в умовах невизначеності, коли будь-яка діяльність чревата різними кризовими ситуаціями. Особливе значення в сьгоднішніх умовах здобуває формування ефективного механізму управління сукупним фінансовим

потенціалом країни, заснованого на аналізі широкого спектру проблем та їх чинників з урахуванням постановки стратегічних цілей і пошуку шляхів їхнього досягнення.

Сучасний стан антикризового управління характеризується появою нових управлінських процедур, інструментів і методів, які стають одним із видів конкурентних переваг не лише окремо взятого суб'єкта економіки чи/або бізнесу, а і ключовими факторами підвищення ефективності оперативної, тактичної і стратегічної діяльності на всіх рівнях національної економіки, тобто від мікро- до макрорівня. Сьогодні науково-практичні підходи до управління та прийняття рішень полягають в тому, щоб у хаотичних, нестійких, непередбачуваних ситуаціях побачити та забезпечити порядок і стабільність системи на засадах управління потенціалом.

Повертаючись до думок Н. Єршової [5, с. 200], треба зазначити, що кожний економічний суб'єкт формує конкретний методичний інструментарій, який забезпечує обґрунтування, контроль реалізації та оцінку ефективності прийняття управлінських рішень при антикризовому управлінні. Науковими підходами в управлінні є: системний, інноваційно зорієнтований, інтеграційний тощо. Функціонування суб'єктів фінансово-економічної системи доцільно розглядати з організаційно-управлінських позицій, а саме: структурно-функціональних, інформаційно-інструментальних, комунікативно-мотиваційних.

При розгляді назрілих питань антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України у структурно-функціональних, інформаційно-інструментальних, комунікативно-мотиваційних розрізах актуальними завданнями стають: визначення і дослідження змінних, що характеризують перехід ресурсів як усіх складових зокрема, так і сукупного фінансового потенціалу країни загалом як системи з одного якісного стану в іншій; оцінка ситуації, особливо в тих випадках, коли сукупний фінансовий потенціал країни як система та процеси, що його характеризують, близькі до критичних станів; розробка ефективних заходів; пошук та запровадження гнучких організаційно-управлінських рішень, що забезпечують більше можливостей для маневру й більш широкий вибір антикризових процедур.

У світлі зазначеного доцільним стає визначення з багатьох існуючих та можливих саме тих інформативних змінних, які відповідають за конкретний стан сукупного фінансового потенціалу країни. Коло питань методологічних засад оцінювання сукупного фінансового потенціалу країни та його індикаторів вже розглядалися та пропонувалися О. Портною [6; 7]. Але у світлі проблематики нашого дослідження слід зауважити, що на даному початковому етапі дослідження саме антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України в умовах глибокого критичного стану національної фінансово-економічної системи та його подальшого загострення наша позиція більше зводиться не стільки до запропонування нових якісно-кількісних фінансово-економічних показників та їх чинників, скільки до дослідження та адаптації вже існуючих змінних, які використовуються та ефективно працюють у світовій практиці. Доцільними є думки В. Дикань [8, с. 104], що враховуючи зміну геополітичного та гео економічного статусу України після прийняття остаточного рішення про євроінтеграцію держави, одним із перших завдань, які постали перед країною, є приведення політики держави у відповідність до євростандартів. Тому дуже дивно та неприємно, що якщо раніше наш досвід переймали країни Європи, то зараз спостерігається зовсім протилежна тенденція. Саме Україна орієнтується на розвиток європейських країн та користується їх методичними вказівками по ефективному проведенню державної політики.

Спираючись на думку С. Захарченка [9, с. 53], можна визначити, що управління відіграє роль регулятора всіх соціально-економічних та фінансових процесів, що відбуваються на підприємствах, у регіонах, у всій фінансово-економічній системі країни, тобто виконує роль зворотного зв'язку в системах різного рівня, сприяючи таким чином позитивним змінам у них, у т. ч. й підвищенню як окремого суб'єкта економіки, так і національної конкурентоспроможності. Фахівці ІРМ до основних факторів конкурентоспроможності країн і регіонів відносять: інфраструктуру (108 індикаторів оцінки), ефективність бізнесу (64 індикатори), стан економіки (65 індикаторів) та ефективність управління (67 індикаторів) [10].

Аргументуючи застосування наведеного підходу на основі факторів та змінних, які характеризують конкурентоспроможність країн і регіонів, в якості орієнтирів для прийняття рішень при запровадженні антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України, зазначимо, що, на нашу думку, доцільність його визначено низкою чинників. По-перше, впливом фактору часу, коли глибока національна фінансово-економічна криза набуває катастрофічних обертів, а отже, антикризові управлінські заходи треба приймати негайно. В таких умовах фактор часу відіграє значущу роль, адже на опрацювання та запровадження складної системи якісно-кількісних чинників та складових, що характеризують процеси сукупного фінансового потенціалу країни, обмаль часу. По-друге, складністю вибору факторів та змінних, що зумовлено тим, що більшість змін, які вимагає

ефективне управління сукупним фінансовим потенціалом України в умовах обмеження часу можуть бути «помилковими», або непривабливими в конкретних умовах. По-третє, наведені фактори, на нашу думку, є досить інформативними стосовно об'єкта управління, та значущими з огляду на багатоаспектність фінансових, економічних, політичних, соціальних тощо процесів, що характеризують сукупний фінансовий потенціал країни та зміну його стану, як вже зазначалося автором. По-четверте, з'являється можливість міжнародних порівнянь з метою застосування передового світового досвіду для підвищення ефективності державного управління національною фінансово-економічною системою. Якщо більшість із наявних оцінок фінансово-економічного стану країни не виходять за національні межі, тоді маємо недостатньо повне уявлення про стан національного господарства та сукупного фінансового потенціалу країни. У сучасних умовах вагоме значення набувають такі оцінки на міжнародному рівні.

Висновки. Наведені фактори та їх значення можуть слугувати векторами антикризових заходів, скеровуючи стабілізаційні процеси у потрібному напрямку, тобто орієнтирами антикризових фінансово-економічних заходів, а отже, і антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України у практичній площині, що є перспективою подальших досліджень. Реалізація антикризового управління сукупним фінансовим потенціалом України обумовлює застосування цілої низки методичних підходів та аналітичних процедур для прийняття ефективних управлінських рішень, застосування яких, можна сподіватися, дозволить вивести національну фінансово-економічну систему на стабільний рівень функціонування як у національному, так і у глобальному вимірах.

Література

1. World Competitiveness Yearbook – 2012. IMD. [Electronic resource]. – Accessed mode: <http://www.imd.org/research/publications/wcy/index.cfm>.
2. Державна служба статистики України (офіційний веб-сайт) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Дикань В.В. Стратегія регіонального розвитку України в контексті європейської орієнтації / В.В. Дикань // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 11. – С. 103 – 106.
4. Єршова Н.Ю. Концептуальні основи стратегічного управлінського обліку / Н.Ю. Єршова // Проблеми економіки. – 2017. – № 1. – С. 195 – 202.
5. Єршова Н.Ю. Розвиток підприємства в рамках антикризового менеджменту / Н.Ю. Єршова, А.І. Гусєва // Вісник НТУ «ХПІ». Сер.: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – 2014. – № 37(1080). – С. 140 – 146.
6. Захарченко С.В. Ефективність управління як фактор конкурентоспроможності регіонів України / С.В. Захарченко // міжнародний вимір. Бізнес Інформ. – 2015. – № 8. – С. 52 – 58.
7. Портна О.В. Індикатори сукупного фінансового потенціалу України / О.В. Портна // Бізнес Інформ. – 2015. – № 9. – С. 320 – 324.
8. Портна О.В. Методологічні засади оцінювання сукупного фінансового потенціалу країни / О.В. Портна // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 3 (165). – С. 106 – 112.
9. Родченко В.Б. Теоретико-методичні засади розвитку регіонального економічного простору в умовах трансформаційних зрушень / В.Б. Родченко, Ю.І. Прус // Соціальна економіка. – 2017. – № 2. – С. 46 – 53.
10. Третяк В.П. Аналіз підходів до формування стратегії соціально-економічного розвитку держави / В.П. Третяк, Т.В. Поколюдна // Соціальна економіка. – 2017. – № 2. – С. 151 – 156.

References

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (Official site). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Dykan, V. (2015) Stratehiia rehionalnoho rozvytku Ukrainy v konteksti yevropeiskoi orientatsii. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia «ekonomichni nauky», 11, 103 – 106 (in Ukr).
3. Portna, O. (2015) Indykatory sukupnoho finansovoho potentsialu Ukrainy. Biznes Inform, 9, 320 – 324 (in Ukr).
4. Portna, O. (2015) Metodolohichni zasady otsiniuvannia sukupnoho finansovoho potentsialu krainy. Aktualni problemy ekonomiky, 3, 106 – 112 (in Ukr).
5. Rodchenko, V., & Prus, Yu. (2017) Teoretyko-metodychni zasady rozvytku rehionalnoho ekonomichnoho prostoru v umovakh transformatsiinykh zrushen. Sotsialna ekonomika, 2, 46 – 53 (in Ukr).
6. Tretiak, V., & Pokolodna, T. (2017) Analiz pidkhodiv do formuvannia stratehii sotsialno-ekonomichnoho rozvytku derzhavy. Sotsialna ekonomika, 2, 151 – 156 (in Ukr).
7. World Competitiveness Yearbook. 2012. IMD. Retrieved from: <http://www.imd.org/research/publications/wcy/index.cfm>.
8. Yershova, N. (2017). Kontseptualni osnovy stratehichnoho upravlinskoho obliku. Problemy ekonomiky (in Ukr).
9. Yershova, N., & Husieva, A. (2014) Rozvytok pidpriemstva v ramkakh antykrizovoho menedzhmentu. Visnyk NTU «KhPI». Ser.: Aktualni problemy rozvytku ukrainskoho suspilstva, 37, 140 – 146 (in Ukr).
10. Zakharchenko, S. (2015) Efektyvnist upravlinnia yak faktor konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrainy: mizhnarodnyi vymir. Biznes Inform, 8, 52 – 58 (in Ukr).

Стаття надійшла до редакції 19.10.2017.